

Finansijska šteta naneta zaposlenima u visokoškolskom obrazovanju Srbije u periodu decembar 2005 – decembar 2006. zato što finansiranje zaposlenih iz javnih prihoda nije vršeno u skladu sa Zakonom o radu

Gordana Bojković
Fakultet tehničkih nauka, Novi Sad

Predgovor

Analiza prikazana u ovom tekstu treba da pokaže prvo

- da država nije poštovala Zakon o radu (dalje u tekstu ZOR), a zatim
- kolika je finansijska šteta naneta zaposlenima zbog nepoštovanja ZOR od strane Vlade Srbije i to u periodu navedenom u naslovu

Analiza postojeće zakonske regulative i odluka Vlade u vezi sa finansiranjem zaposlenih u javnim službama pokazuje da su gruba kršenja ZOR u vezi sa finansiranjem javnih službi vršena tokom čitavog perioda 2002-2006. godine samo u delu koji se odnosi na zaposlene u višem i visokoškolskom obrazovanju (dalje VVO), što će u tekstu biti pokazano. U analizi se, ipak, tretira samo period od decembra 2005. do decembra 2006. godine, jer je tek 23. marta 2005. počeo da se primenjuje Zakon o radu ("Službeni glasnik RS", br. 24/05) koji obavezuje poslodavca na poštovanje odredbe "Zaposlenom se garantuje jednaka zarada za isti rad ili rad iste vrednosti koji ostvaruje kod poslodavca", a tek od decembra 2005. Vlada nastavlja da donosi odluke koje direktno povređuju tu odredbu. Tek član 104. važećeg ZOR omogućava zaposlenima da potraže zaštitu.

Ko je poslodavac za zaposlene u javnim službama

Član 104. važećeg ZOR, tretira zaradu sa stanovišta odredbe, preciznije rečeno *deklaracije*, navedene u Predgovoru.

Član 104. glasi:

- Zaposleni ima pravo na odgovarajuću zaradu, koja se utvrđuje u skladu sa zakonom, opštim aktom i ugovorom o radu.
- Zaposlenima se garantuje jednaka zarada za isti rad ili rad iste vrednosti koji ostvaruju kod poslodavca.
- Pod radom iste vrednosti podrazumeva se rad za koji se zahteva isti stepen stručne spreme, ista radna sposobnost, odgovornost i fizički i intelektualni rad.
- Odluka poslodavca ili sporazum sa zaposlenim koji nisu u skladu sa stavom 2. ovog člana - ništavi su.
- U slučaju povrede prava iz stava 2. ovog člana zaposleni ima pravo na naknadu štete.

Stav 1. i stav 2. su u istom obliku postojali i u prethodnom ZOR, koji se primenjivao do 23. marta 2005. godine. Međutim, poslednja tri člana su novina i predstavljaju znatno poboljšanje za zaposlene, to su odredbe koje omogućavaju zaposlenima da zahtevaju primenu odredbe iz stava 2. Prethodni ZOR je praktično omogućavao samo Vladi Srbije da se na tu odredbu pozove ukoliko sindikati javnih službi zatraže prava koja nisu u skladu sa njom.

Pojmове "poslodavac" odnosno "zaposleni" koji se koriste u članu 104. definiše u važećem ZOR

Član 5. koji glasi:

- Zaposleni, u smislu ovog zakona, jeste fizičko lice koje je u radnom odnosu kod poslodavca.
- Poslodavac, u smislu ovog zakona, jeste domaće ili strano pravno ili fizičko lice koje zapošljava, odnosno radno angažuje, jedno ili više lica.

Iako su u sadašnjem ZOR pojmovi "poslodavac" odnosno "zaposleni" neznatno preciznije definisani nego u prethodnom, sa stanovišta zaposlenih u javnim službama, pa time i sa stanovišta zaposlenih u *državnim* ustanovama višeg i visokog obrazovanja čiji se rad većim delom ili u celini finansira iz javnih prihoda, još uvek ostaje nedefinisano ko je poslodavac. Zakon o radu

je trebalo da da eksplicitan odgovor na ovo pitanje, a nije. Na zalost, ni rukovodeće strukture u akademskoj zajednici, ni reprezentativni sindikati u javnim službama, nisu insistirali na tome.

Da li je za zaposlene u VVO poslodavac Vlada Srbije, ili su to dekani i direktori viših škola (budućih strukovnih akademija)? Dilema se razrešava ako pogledamo i ostalu zakonsku regulativu vezanu za finansiranje javnih službi. Pre svega, [Zakon o platama u državnim organima i javnim službama](#) ("Sl. Glasnik RS", br. 34/01). Prema članu 2 tog Zakona bruto plate zaposlenih u javnim službama (u koje spada i visoko obrazovanje) utvrđuju se na osnovu:

- 1) osnovice za obračun i isplatu plata (u daljem tekstu: osnovica);
- 2) koeficijenta koji se množi osnovicom (u daljem tekstu: koeficijent);
- 3) dodatka na platu (komentar: za najveći broj zaposlenih to je samo tzv. *minuli rad*);
- 4) obaveza koje zaposleni plaća po osnovu poreza i doprinosa za obavezno socijalno osiguranje iz plate u skladu sa zakonom.

I osnovicu, svojim odlukama, i koeficijente, uredbama koje donosi, za zaposlene u VVO utvrđuje Vlada Srbije. Vlada Srbije utvrđuje procenat kojim se vrednuje *minuli rad*, a utvrđuje i iznose navedene pod 4). Svojom uredbom Vlada određuje normative i standarde po kojima se izvodi nastava, a na osnovu kojih se, dalje, utvrđuje broj zaposlenih u visokoškolskoj ustanovi koji će se finansirati iz budžeta. Prema tome, jednostavno je i opravdano izvesti zaključak:

Za sve zaposlene u državnim visokoškolskim ustanovama za poslove koji se finansiraju iz javnih prihoda, poslodavac je Vlada Srbije. Ako je to tako, a jeste, da vidimo

Da li je Vlada u periodu koji razmatramo, poštovala Zakon o radu.

Da krenemo od osnovice za isplatu plate koju određuje Vlada Srbije. Kretanje osnovice je pokazano tabelom T1:

Tabela T1: Kretanje osnovica za obračun i isplatu plata od decembra 2005. do decembra 2006.						
Datum održavanja sednica Vlade RS i broj zaključka donetog na odgovarajućoj sednici	Zaključak važi u periodu:	Osnovica za javne službe na koje se odnose zaključci Vlade				
		Osnovno i srednje obrazovanje (OSO), zdravstvena delatnost, kultura, centri za socijalni rad, ustanove socijalne zaštite za smeštaj korisnika, ostale javne službe		Više i visoko obrazovanje (VVO)		Odnosi osnovica (OSO / VVO)
		Bruto (din)	Neto (din)	Bruto (din)	Neto (din)	(3/5) tj. (4/6)
1	2	3	4	5	6	7
22.12.2005.; zaključak br. 120-8133/2005	decembar 2005 - maj 2006.	2422,03	1649,40	1831,91	1247,53	1,3221
15.6.2006.; zaključak br. 120-3574/2006	jun-avgust 2006.	2470,47	1682,39	2055,42	1399,74	1,2019
	sept.,okt. 2006.	2519,89	1716,04	2096,54	1427,74	1,2019
	novembar 2006.	2646,89	1802,53	2281,49	1553,69	1,1602
9.11.2006.; zaključak br. 120-9685/2006	novembar, decembar 2006.	2752,77	1874,63	2372,74	1615,83	1,1602

Napomene uz Tabelu T1:

U septembru 2005. godine registrovan je prvi sindikat u Srbiji čiji su svi članovi zaposleni u ustanovama visokog obrazovanja Srbije, *Samostalni sindikat visokog i višeg obrazovanja i studentskog standarda Srbije*, skraćeno SVOS. Osnivači tog sindikata su od 2002. godine aktivni u borbi da visokoškolsko obrazovanje ne bude najlošije plaćena javna služba, već da i u finansiranju zauzme mesto koje mu kao *javnoj službi od posebnog značaja* pripada. Rezultat te borbe je

činjenica da se razlika u osnovici između visokoškolskog i ostalog obrazovanja smanjila sa 32 na 16%. No to nije ono što član 104. ZOR garantuje. I dalje se krši Zakon, tim pre što Vlada ide na ruku poslušnim sindikatima i donosi uredbe kojima se pravi sve veća razlika u koeficijentima, na štetu zaposlenih u VVO. Kao za neku utehu, zaključak od juna 2006. je trebalo da se primenjuje i u novembru, ali nije. Osnovica je dodatno povećana za približno 4%. Zato su vrednosti osnovice, usvojene tim zaključkom, u Tabeli T1. precrtane.

Koeficijenti, drugi parametar kojim se utvrđuje zarada, definisani su u *Uredbi o koeficijentima za obračun i isplatu plata zaposlenih u javnim službama* ("Sl. Glasnik RS", br. 44/01). Ova uredba je doneta 19. jula 2001. godine i od tada je pretrpela ukupno 20 (dvadest) izmena. Uvek se menjaju koeficijenti u pojedinim javnim službama i to uvek na zahtev granskih sindikata. Tekst Uredbe u konačnoj verziji koja uključuje sve prethodne promene, sa svakom izmenom postaje rogovatniji i teži za praćenje, nedostupan je na internetu (bez posebnog plaćanja preduzećima), a to znači nedostupan širokoj javnosti. Sve to kao da ukazuje na skrivenu nameru Vlade da ono što treba i može da bude jasno ne bude tako, a posebno ukazuje na želju funkcionera u granskim sindikatima da opravdaju svoje postojanje neprekidnim pregovaranjima sa Vladom u kojima se trenutno zadovoljavaju interesi jedne po jedne grupe, bez i najmanjeg pokušaja da se donesu jasna sistemska rešenja čime bi se taj posao konačno završio i skinuo sa dnevnog reda i finansiranje zaposlenih u javnim službama učinilo jasnim, javnim i u skladu sa zakonom. I kad su koeficijenti u pitanju ne poštuje se član 104. ZOR, jer su koeficijenti nenastavnog osoblja zaposlenog u VVO niži od koeficijenata zaposlenih u ostalom obrazovanju a obavljaju *isti rad i rad iste vrednosti* (stav 2. člana 104. ZOR). Uredba o koeficijentima obuhvata i koeficijente zaposlenih u višim školama. Izmenama koeficijenata u toku 2006. godine, izostavljeni su, jedino, svi zaposleni u VVO. Šire informacije o ovom problemu nalaze se na sajtu www.svos.org.yu.

Koeficijenti nastavnog osoblja na fakultetima definisani su *Uredbom o normativima i standardima uslova rada univerziteta i fakulteta za delatnosti koje se finansiraju iz budžeta* ("Sl. Glasnik RS", br. 15/02, 29. mart 2002.). I ova Uredba je pretrpela jednu izmenu ("Sl. Glasnik RS", br. 26/05, 21. mart 2005), kojom se povećavaju koeficijenti nastavnog osoblja; preciznije rečeno, raspon koeficijenata.

Šteta naneta zaposlenima u VVO zbog nepoštovanja ZOR od strane Vlade Srbije

Na osnovu vrednosti za osnovicu datih za konkretan period u Tabeli T1. i na osnovu vrednosti za koeficijente definisane konačnom, integrisanom verzijom *Uredbe o koeficijentima za obračun i isplatu plata zaposlenih u javnim službama* koja je u tom periodu važila, autor ovog teksta je sačinio kompletan pregled

- a) materijalne štete koja je naneta nastavnom osoblju zbog niže osnovice
- b) materijalne štete koja je naneta nenastavnom osoblju zaposlenom u VVO iz dva razloga: niža osnovica i niži koeficijenti u odnosu na zaposlene koji obavljaju isti rad i rad iste vrednosti u osnovnom i srednjem obrazovanju.

Detaljan pregled analize finansijske štete nanete zaposlenima zbog nepoštovanja ZOR od strane Vlade Srbije dat je na sajtu www.svos.org.yu.

Što se tiče nastavnog osoblja, ovde će, zbog ograničenosti prostora, biti navedene samo krajnje vrednosti tzv. zbirnih razlika u tretiranom periodu. Razlika se kreće od
neto 68.778 (bruto 100.996) za stručne saradnike do
neto 115.965 (bruto 170.286) za redovne profesore.

Za tzv. nenastavno osoblje zaposleno u VVO razlike u platama u odnosu na iste kategorije zaposlenih u osnovnom i srednjem obrazovanju prikazane su Tabelom T8. Razlike se odnose na ceo tretirani period.

Tabela T8: Razlika u platama između nenastavnog osoblja na fakultetima i višim školama u odnosu na zaposlene u osnovnom i srednjem obrazovanju sa istim stepenom stručne spreme i istom složenošću posla, u periodu decembar 2005 - decembar 2006.

Stepen stručne spreme	Naziv radnog mesta (prema Uredbi o koeficijentima)	Ukupna bruto-razlika u platama (din)	Ukupna neto-razlika u platama (din)
VII	Stručni saradnik, pravnik, ekonomista, bibliotekar, istraživač, lektor, prevodilac	133286,66	90737,91
VII	Sekretar fakulteta, sekretar više škole, šef računovodstva	105624,61	71897,67
VI	Viši stručni saradnik, viši tehnički saradnik, samostalni viši knjižničar, kontista, bilansista, finansijski poslovi, administrativno-tehnički poslovi, programer, referent za opšte poslove i statističar	82892,00	56424,74
VI	Šef računovodstva	60449,20	41139,25
V	VKV majstor, radnik na održavanju opreme, instalacija, uređaja i voznog parka - domar	55606,07	37848,14
IV	Knjižničar, samostalni knjižničar	68987,45	46957,76
IV	Finansijsko-računovodstveni poslovi, kontista, bilansista, administrativno-tehnički sekretar, laborant tehničar, tehnički sekretar, daktilograf, knjižničar, poslovi unošenja podataka na računaru, vozač putničkog vozila, arhivski pomoćnik i knjigovezac	52304,30	35600,78
III	Ložičar, poslovi KV radnika, poslovi unošenja podataka na računaru, održavanje instalacija, vozač, pomoćnik obducent i domar, ekonom, nabavljač	48363,27	32918,31
II-III	Portir, čuvar, kurir, domar, magacioner, telefonista	42290,27	28784,78
I	Spremačica	38988,50	26537,42
Fizički radnik	Fizički radnik	37070,71	25232,09

Zaključak

Umesto uobičajenog zaključka autor rada informiše o sledećem:

- 1) 21. septembra 2005. podneta je Ustavnom sudu Srbije Inicijativa za ocenjivanje zakonitosti onih zaključaka i uredbi Vlade Srbije po kojima su zaposleni u VVO manje plaćeni od zaposlenih u osnovnom i srednjem obrazovanju
- 2) U pripremi je tužba za naknadu štete.